

Т.О. Чичкалюк, канд. екон. наук, доцент

Р.В. Волчецький, здобувач

Чорноморський національний університет імені Петра Могили

СОЦІАЛЬНІ ТА ЕКОНОМІКО-ГЕОГРАФІЧНІ АСПЕКТИ РЕГІОНАЛЬНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ В ТУРИЗМІ

В статті розглянуто особливості розробки теоретичних, методологічних і методичних питань регіонального менеджменту в туризмі, у розрізі соціальних та економіко-географічних аспектів розвитку. Запропоновано шляхи підвищення ефективності територіального управління в туристичній галузі Миколаївського регіону.

***Ключові слова:** регіональний менеджмент в туризмі; організація туризму; прогнозування туризму; планування туризму рекреаційні ресурси; атрактивність рекреаційних ресурсів; туристичні потреби; туристський попит; туристський ринок.*

Постановка проблеми. Нормою сьогодення стала загальноприйнята вимога необхідності трансформаційних змін у всіх сферах діяльності людства, підвищення вимог до управління та регулювання загальним економічним механізмом суспільства. Це пов'язується насамперед зі складностями виробництва і можливостями реалізації товарів та послуг. Для вирішення цих питань відокремлена, відносно відособлена сфера управлінської діяльності – менеджмент (від англ. manage – управляти, уміти управляти). Менеджмент – це система управління виробничою діяльністю, мистецтво прийняття управлінського рішення. Менеджмент – це закономірний результат подальшого еволюційного розвитку такого фундаментального суспільного процесу, як поділ праці. Це особлива і відносно відокремлена діяльність, яка визначається, як цілеспрямований вплив на працівників, управління і координація операцій підприємств в умовах ринку для досягнення комерційної мети – одержання прибутку [1]. Наявним є той факт, що менеджмент у багатьох технічних, соціально-економічних та інших сферах діяльності людини давно плідно використовується [2-4], а в сфері туризму він не знайшов широкого використання, що не дає змоги надійно і ефективно здійснювати управління цією важливою сферою. Все це ставить нагальну проблему

поглибленого дослідження проблеми менеджменту в туризмі, особливо його регіонального аспекту.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідження теми спиралось на використання теоретико-методологічних основ менеджменту та рекреаційної географії розроблених в працях М.Х. Мескона, М.В. Альберта, Ф. Хедоурі, В.І. Азара, М.А. Ананьєва, В.С. Преображенського, М.І. Долішнього, М.П. Крачила, О.О. Бейдика, В.К. Євдокименка, О.М. Ігнатенка, В.Ф. Кіфяка, Н.Ю. Недашківської, І.М. Школи, А.Д. Король, Н.І. Устінченко та ін. Важливе значення для виконання даної роботи мали досягнення українських вчених у розробці наукових основ дослідження соціально-економічного комплексу України – С.І. Іщука, П.С. Коваленка, М.М. Паламарчука, О.М. Паламарчука, М.Д. Пістуна, Л.Г. Руденка, Д.М. Стеченка, М.І. Фашевського, О.І. Шаблія, П.Г. Шищенко та ін. При підготовці дослідження використані системно-структурний аналіз і синтез, різні методи економіко-географічного вивчення, класифікація і типологія явищ, статистичний, картографічний та інші методи.

Формулювання цілей статті. Розробка теоретичних, методологічних і методичних питань регіонального менеджменту в туризмі (соціальних та економіко-географічних аспектів), виявлення шляхів підвищення ефективності територіального управління в туристичній галузі Миколаївського регіону.

Об'єктом дослідження є туризм, а предметом – регіональний менеджмент в туризмі. Виходячи із методології менеджменту, розглядуємо сукупність раціональних методів і організаційних важелів територіального управління туризмом. Об'єктом регіональний менеджмент в туризмі, є територіальна рекреаційна система – комплексна геопросторова система, яка об'єднує соціальні, техногенні природні компоненти та складається з взаємно зв'язаних підсистем природних та культурних комплексів, інженерних споруд, обслуговуючого персоналу, органів управління.

Виклад основного матеріалу дослідження. Загальна методологія менеджменту в цілому дозволяє нам розглядати регіональний менеджмент в туризмі, як сукупність раціональних методів і організаційних прийомів, територіального управління. Регіональний менеджмент в туризмі – це економіко-географічний процес, завдяки впровадженню якого раціонально використовуються обмежені природні ресурси, при цьому робиться акцент на ефективний розвиток сфери туризму і рекреації регіонів.

Перехід на управління туристично-рекреаційними господарськими комплексами до регіонів, тобто за регіональним принципом наразі стає

найактуальнішим. Особливої важливості процес набуває зараз, під час впровадження в країні децентралізації. Саме у такий спосіб управління дозволить усунути протиріччя між територіальною єдністю і спільністю туристичного господарства України та відомчою розрізненістю його управління.

Регіональний менеджмент в туризмі – це насамперед процес просторової організації, прогнозування, моделювання, програмування, контролю. Метою цих ціленаправлених дій і має стати ефективне управління і регулювання туризму рекреації в ресурсному регіоні.

Серйозною проблемою теорії і практики регіонального менеджменту в туризмі стало протиріччя між вигодою використання природних рекреаційних ресурсів та їх виснаженням.

Високим економічним показником господарської діяльності в туристичній галузі далеко не завжди відповідають наслідки раціонального використання рекреаційних природних ресурсів. Саме оцінка стану збереження здорового для людського життя довкілля має домінувати в загальній оцінці розвитку туристично-рекреаційної діяльності регіону. Вигоди суб'єктів господарської діяльності в галузях туризму і рекреації мають бути доцільно підпорядковані процесу збереження обмежених природних рекреаційних ресурсів.

Щодо оцінки сучасного стану розвитку туристсько-рекреаційної сфери в регіоні, на наш погляд її необхідно розглядати і оцінювати в таких основних напрямках: рекреаційно-ресурсний напрямок, соціально-економічний, екологічний.

Так, в Миколаївській області найбільш привабливі для організації туризму і рекреації території становлять – 85,2 тис. га. На цих площах формуються: приморська Очаківська курортно-рекреаційна зона (Очаківський, Березанський, Вітовський райони) у складі 10 підзон: Коблеве-Рибаківська курортно-рекреаційна (Березанський р-н), Очаківська курортно-рекреаційна (м.Очаків), Курортно-рекреаційна «Тилігульський лиман» (Березанський р-н), Курортно-рекреаційна «Галицинове» (Вітовський р-н), Рекреаційна «Лупареве» (Вітовський р-н), Рекреаційна «Парутине» (Очаківський р-н), Рекреаційна «Куцуруб-Аджигольська коса» (Очаківський р-н), Рекреаційна «Березанський лиман» (Очаківський р-н), Рекреаційна «Матіясове» (Березанський р-н), Рекреаційна «Кінбурнська коса» (Очаківський р-н). Також 4 рекреаційні зони: 1. Південно-Бузька рекреаційна зона (Новоодеський, Миколаївський, Веселинівський райони) у складі 4 підзон: «Баловне» (Новоодеський р-н), «Петрово-Солониha» (Миколаївський р-н), «Новоодеська» (Новоодеський р-н), «Варюшине-

Андріївка» (Миколаївський та Веселинівський р-ни). 2. Інгульська рекреаційна зона (Вітовський, Баштанський райони) у складі 3 підзон: «Калинівка» (Вітовський р-н), «Пересадівка» (Вітовський, Баштанський р-ни), «Христофорівка» (Баштанський р-н). 3. Вознесенська рекреаційна зона (Вознесенський, Доманівський, Арбузинський райони) у складі 3 підзон: «Прибужани-Новогригорівка» (Вознесенський р-н), «Бузьке» (Вознесенський, Доманівський р-ни), «Олександрівське водосховище» (Арбузинський, Вознесенський, Доманівський р-ни). 4. Кодимо-Первомайська рекреаційна зона (Первомайський, Врадіївський, Кривоозерський, Арбузинський, Доманівський райони) у складі 4 підзон: «Кодимська» (Первомайський, Врадіївський, Кривоозерський р-ни), «Первомайська» (Первомайський, Арбузинський, Доманівський р-ни), «Довга пристань» (Первомайський, Кривоозерський р-ни), «Великочорна» (Арбузинський р-н).

Поза курортно-рекреаційними та рекреаційними зонами формуються 8 окремих рекреаційних комплексів: «Щербанівський» (Новоодеський, Вознесенський, Єланецький р-ни), «Урочище Чабанка» (Новобузький р-н), «Снігурівсько-Висунський» (Березнегуватський, Снігурівський р-ни), «Березнегувате» (Березнегуватський р-н), «Володимирівка» (Казанківський р-н), «Казанка» (Казанківський р-н), «Братське» (Братський р-н), «Софіївське водосховище» (Новобузький р-н). 5 окремих місць короткочасного відпочинку: «Веселинове» (Веселинівський район), «Мостове» (Доманівський район), «Доманівка» (Доманівський район), «Урочище «Ониськове» (Кривоозерський район), «Показне» (Новобузький район).

За даними головного управління статистики у Миколаївській області за 2016 р. на території області діють 261 колективний засіб розміщення на 28851 місць, з них: готелів та аналогічних засобів розміщення – 74 (2786 місць); спеціалізованих засобів розміщення – 187 (26065 місць) (а саме: санаторіїв – 13 (3918), пансіонатів – 11 (2136), баз відпочинку – 163 (19805), які головним чином, зосереджені в рекреаційно-оздоровчих зонах Березанського та Очаківського районів, а також місті Очаків.

Планом організації території передбачається збільшення ємності установ санаторного лікування в 2,7 рази (з 3,7 тис. місць до 9,9 тис. місць). Розвиток мережі установ санаторного лікування здійснюватиметься як за рахунок будівництва нових об'єктів, так і модернізації існуючих

У межах Миколаївської області формуються два туристичні райони: Чорноморський та Південно-Бузький.

В межах Чорноморського туристичного району виділені три туристичні зони: 1. Миколаївська туристична зона. Центр – м. Миколаїв. Територія Миколаївського (частково), Вітовського (частково), Новоодеського (частково) районів та Миколаївської міської ради. 2. Очаківська туристична зона. Центр – м. Очаків. 3. Коблеве-Рибаківська туристична зона. Центр – с. Коблеве. Частково територія Березанського району.

В межах Південно-Бузького туристичного району виділені три туристичні зони: Первомайська туристична зона. Центр – м. Первомайськ. Вознесенська туристична зона. Центр – м. Вознесенськ. Новоодеська туристична зона. Центр – м. Нова Одеса.

Поза межами туристичних районів виділені 3 окремі туристичні зони: 1. Інгульська. Центр – м. Новий Буг 2. Казанко-Володимирівська. Центр – смт Казанка. 3. Анастасівко-Березнегуватська. Центр – смт Березнегувате.

В свою чергу, інвестиційне районування території області виконане на підставі аналізу наявного природно-ресурсного потенціалу; перспективного розвитку транспортної мережі області з урахуванням перспективного розвитку регіонів, що оточують область.

Регіональний менеджмент в туризмі реалізується через територіальну організацію об'єкту управління і має виражений територіальний характер. Визначення територіальної організації туризму – головне завдання регіонального управління. На сьогодні в Україні повсемірно регіональне управління за об'єктивних і суб'єктивних причин не достатньо міцне і гнучке, не оперативно мобілізує кошти і ресурси для стійкого розвитку туризму і рекреації.

Головною ланкою територіального управління має стати туристичний район. Територіальна організація туризму вважається основою регіонального менеджменту територіально-рекреаційних систем, які мають стати складовою частиною ефективної організації території країни, їх розвиток має бути тісно пов'язаний з розвитком інших галузей народного господарства.

Безумовним є той факт, що туристична діяльність пов'язана з певними територіальними ринками. регіональний менеджмент в туризмі вимагає актуалізованої оцінки територіального ринку, яка здійснюється за такими показниками: реальні доходи населення, вартість платних туристичних, рекреаційних послуг [6].

Так, за попередніми даними Головне управління статистики у Миколаївській області від 03.05.2017 № 220, доходи та витрати населення Миколаївської області у 2016 році (у фактичних цінах) склали :

Доходи, усього, млн. грн. 2002383 50522

Витрати, усього, млн. грн. 2020783 54171

Наявний дохід, усього, млн. грн. 1519574 38304

Наявний дохід у розрахунку на одну особу, грн. 35610,1 33186,6

Реальний наявний дохід (% до 2015) 100,3 101,8

Розрахункові дані є попередніми і зроблені за методологія розрахунку:

Остаточні дані за 2016 р. будуть оприлюднені у другій декаді січня 2018 р. [7].

Важливим питанням просторової організації туризму є гармонійне поєднання його галузевого і територіального управління. Наукова розробка і впровадження такого поєднання надасть певного соціально-економічного ефекту, підвищить рентабельність туризму. Одним з ефективних засобів вирішення питань територіальної організації туризму є удосконалення форм і методів його територіального управління. На часі переорієнтація деяких великих сфер економіки регіонів країни з галузевого на переважно територіальний принцип управління. Таке управління дозволить, з одного боку, усунути протиріччя між територіальною єдністю і спільністю туристичного господарства України і відомчою розрізненістю його управління з другого.

Висновки. Вивчення соціальних та економіко-географічних аспектів регіонального менеджменту в туризмі має важливе наукове і практичне значення. Воно веде до більш глибокого пізнання загальних закономірностей територіальної організації туризму, без знання яких неможливе ефективне управління.

Переважно територіальне управління туризмом забезпечить більшу його ефективність, ніж галузеве та вирішить важливі проблеми. До них в першу чергу відносяться: 1) створення надійної матеріально-технічної бази будівництва і розгортання будівельно-монтажних робіт; 2) дотримання при забудові та впорядкуванні туристичних комплексів єдиних вимог районного планування; 3) досягнення необхідної пропорційності в процесі функціонування всіх обслуговуючих основних та допоміжних об'єктів; 4) підвищення ефективності контролю за дотриманням вимог охорони довкілля та здійснення необхідних заходів по відтворенню відновних рекреаційних ресурсів; 5) комплексне освоєння перспективних для розвитку туризму місцевостей; 6) наукове обґрунтування перспективних схем розвитку зон відпочинку і туризму та їхнє районне планування.

Українське Причорномор'я відноситься до тих регіонів України, для яких туризм має стати одним з головних джерел економічного розвитку. Особливості економіко-географічного положення рекреаційні ресурси сприяють перетворенню їх в один з найбільш перспективних туристичних регіонів. В перспективі інтенсивний розвиток туризму може стати важливим джерелом доходів для причорноморських областей.

Бібліографічний список: 1. Король О.Д., Крачило М.П. Сучасний туризм та його місце у суспільному виробництві // Розвиток туризму в Україні. Проблеми і перспективи: Зб. наук. статей. – К.: ІВЦ “Слов’янський діалог”, 1995. – С. 57-63. 2. Гірняк О.М., Лазановський П.П. Менеджмент. – Львів: Магнолія плюс, 2004. – 352 с. 3. Ларіна Р.Р. Регіональні логістичні системи (формування управління та стратегія розвитку) / НАН України. Інститут економіко-правових досліджень. – Донецьк: ВІК, 2004. – 372 с. 4. Бабаєв В.М. Практика муніципального управління. – Харків: ХДАМГ, 2002. – 311 с. 5. Планування території Миколаївської області. Електронне джерело. Доступ: <https://vladagromadam.info/info/-teritorii-mikolaiivskoi-oblasti>. 6. Устінченко Н.І. Регіональний менеджмент в туризмі та його соціальні і економіко-географічні аспекти. // Туризм у ХХІ столітті, глобальні тенденції і регіональні особливості. Матеріали ІІ-ої Міжнародної науково-практичної конференції (10-11 жовтня. 2001р.). – К:Знання України, 2002. – 560 с. 7. Електронне джерело. Доступ: <http://www.mk.ukrstat.gov.ua>.

Чичкалюк Т.А., Волчецкий Р.В. Социальные и экономико-географические аспекты регионального менеджмента в туризме. В статье рассмотрены особенности разработки теоретических, методологических и методических вопросов регионального менеджмента в туризме, в разрезе социальных и экономико-географических аспектов развития. Предложены пути повышения эффективности территориального управления в туристической отрасли Николаевского региона.

Ключевые слова: региональный менеджмент в туризме; организация туризма; прогнозирование туризма; планирование туризма; рекреационные ресурсы; рекреационные нагрузки на природные комплексы; атрактивность рекреационных ресурсов; туристические потребности; туристический спрос; туристический рынок.

T. Chichkalyuk, R. Volchetskyi Social and economic-geographical aspects of regional tourism management. The article deals with the features of the elaboration of theoretical, methodological and methodological issues of

regional tourism management, in terms of social and economic-geographical aspects of the development. The ways of improving the efficiency of territorial management in the tourism industry of the Mykolaiv region are proposed.

According to the Main Directorate of Statistics in Mykolaiv region, in 2016 there are 261 collective accommodation facilities on 28851 places on the territory of the region, of which: hotels and similar accommodation facilities - 74 (2786 places); specialized accommodation facilities - 187 (26065 places) (namely: sanatoriums - 13 (3918), boarding houses - 11 (2136), recreation centers - 163 (19805), which are mainly concentrated in the recreational and wellness areas of Berezansky and Ochakivsky districts, as well as in the city of Ochakiv.

Two tourist areas are formed within the territory of the Mykolaiv region: the Black Sea and South-Buzsky.

There are three tourist zones within the Black Sea tourist area: 1. Mykolaiv tourist zone (partially). The center is the city of Mykolaiv. The territory of Mykolaiv (partially), Vitovsky (partly), Novoodesky (partly) districts and the Mykolayiv city council. 2. Ochakiv tourist zone. The center is Ochakiv. 3. Kobleve-Rybakivsky tourist zone. The center is Kobleve village. The territory of Berezan district is the zone partly.

Within the territory of the Southern Bug tourist region there are three tourist zones: Pervomaysk tourist zone. The center is Pervomaysk city. Voznesensk tourist zone. The center is Voznesensk city. Novoodeska tourist zone. The center is the city of Nova Odessa.

Outside the tourist districts there are 3 separate tourist zones: 1. Ingulska. The center is the city of Novy Buh 2. Kazanko-Volodymyrivska. The center is the Kazanka village. 3. Anastasivko-Berezneguvatska. The center is the Berezneguvate village.

According to the author, the main area of territorial administration should become the tourist area. The territorial organization of tourism is considered as the basis of regional management of territorial-recreational systems, which should become an integral part of the effective organization of the country's territory, their development must be closely linked with the development of other sectors of the national economy.

Keywords: regional tourism management; tourism organization; tourism forecasting; tourism planning; recreational resources; attraction of recreational resources; tourist needs; tourist demand; tourist market.

Стаття надійшла до редакції: 12.11.2017 р.